

Ikke sham på norsk

SPRÅKSPALTEN

ERLEND HEM

erlend.hem@medisin.uio.no

Erlend Hem (f. 1970) er dr.med., fagsjef og redaktør for Tidsskriftets språkspalte.

Sham suspension betegner en saltvannsløsning som gis til en kontrollgruppe i medisinske forsøk. Hva bør det hete på norsk?

I en ny studie skal en intervensjonsgruppe motta fekal mikrobiota, mens kontrollgruppen gis en romtemperert saltvannsløsning. En av forskerne bak studien forteller at denne saltvannsløsningen betegnes *sham suspension* på engelsk og spør om hva det blir på norsk. Foreløpig har de brukt placebo, men synes ikke det er helt bra. Uttrykket består av to deler, der den første – *sham* – er problemet. I engelskordboken står *sham* forklart som humbug, hykleri, spill, bløff, imitasjon, etterligning (1). Det er ikke et honnørord.

Sham er ofte brukt i akupunkturstudier. Intervensjonsgruppen får aktiv akupunktur som skal virke mot for eksempel smerter, mens kontrollgruppen får uvirksom behandling, dvs. nåler på steder der det ikke virker smertestillende. *Sham* blir da ofte oversatt med narreakupunktur eller jukseakupunktur (2, 3). Tilsvarende er *sham surgery* blitt til narrekirurgi (4). Juksekirurgi fungerer dårligere siden en juksekirurg høres ut som en kvakksalver. Andre forslag har vært simulering, for eksempel ved trykkbølgebehandling av skulderlidelser (5). En tredje løsning, som forskeren nevner, er å oversette *sham* med *placebo*- (6). Placebo er et velkjent begrep, og det er jo placebo dette er (7). Det passer med definisjonen av *sham therapy* fra National Cancer Institute: «An inactive treatment or procedure that is intended to mimic as closely as possible a therapy in a clinical trial. Also called placebo therapy» (8).

Helt overlappende med placebo er *sham* likevel ikke. *Sham surgery* innebærer at inngrepet skal etterligne den egentlige operasjonen så langt som mulig, dvs. de fleste stegene i kirurgien utføres, bortsett fra selve inngrepets formål. Det gir også risiko for komplikasjoner, til forskjell fra placebomedisin, hvor «sukkervann» ikke kan gi skade (Kjetil Søreide, personlig meddelelse).

I en ordbok defineres *sham* som en undergruppe av placebo der intervensjonen ikke består av en tablett eller kapsel. Det kan være en viss type mat som ligner mest mulig på det opprinnelige måltidet, men mangler en aktiv ingrediens, for eksempel vitaminer. Det vil være mer naturlig å kalle dette for et *sham meal* enn et *placebo meal*, hevder forfatteren (9). Det vil si at man skiller mellom legemiddelstudier med placebo og andre studier der man heller foretrekker å bruke ordet *sham*. Jeg synes ikke denne argumentasjonen er helt overbevisende, ettersom placeboeffekten omfatter mer enn medikamentforsøk (10). En placeboeffekt kan oppstå ved mange behandlingsformer – fellesnevneren er at intervensjonen i seg selv er uvirksom (10).

Problemet oppstår særlig når det er snakk om to placebobehandlinger i samme studie – da trengs et norsk ord for *sham*-delen. I en undersøkelse ble pasienter med isjias randomisert til tre grupper: Den ene fikk epidural steroidinjeksjon, den andre epidural saltvannsinjeksjon og den tredje subkutan saltvannsinjeksjon (6). De to sistnevnte er placebogrupeer, men bare en av dem kalles *sham*.

En løsning kunne være å kalle *sham* for skinnbehandling eller skinnplacebo. Fordelen ville være at dette lydlig ligner på *sham*. Ulempen er at skinn- i denne betydningen virker alderdommelig, jf. skinnuenighet, og at det ikke uten videre vil bli forstått. Uvirksom behandling er også mulig, men passer ikke helt fordi placebo jo har en virkning. Liksombehandling fungerer heller ikke godt. Etter diskusjon i Gruppe for norsk medisinsk fagspråk endte vi med at forleddet narre- er bedre enn jukse-. Anbefalingen ble *narresuspensjon*.

LITTERATUR

1. Sham. I: Stor engelsk-norsk ordbok. <https://www.ordnett.no/search?language=en&phrase=sham> (28.7.2017).
2. Hem E. Akupunktur ved kneartrose? Tidsskr Nor Legeforen 2005; 125: 699.
3. Hem E. Effekten av akupunktur. Tidsskr Nor Legeforen 2009; 129: 1316.
4. Kringlen E. Når verden vil bedras. Tidsskr Nor Legeforen 2012; 132: 2659. [CrossRef]
5. Hem E. Veiledet trening effektivt ved skuldersmerter. Tidsskr Nor Legeforen 2010; 130: 1005. [CrossRef]
6. Hem E. Steroidinjeksjon uten virkning ved isjias. Tidsskr Nor Legeforen 2011; 131: 2440. [CrossRef]
7. Wechsler ME, Kelley JM, Boyd IO et al. Active albuterol or placebo, sham acupuncture, or no intervention in asthma. N Engl J Med 2011; 365: 119 - 26. [PubMed][CrossRef]
8. NCI Dictionary of Cancer Terms. National Cancer Institute. <https://www.cancer.gov/publications/dictionaries/cancer-terms?cdrid=45078> (28.7.2017).
9. Day S. Dictionary for clinical trials. 2. utg. Chichester: Wiley, 2007: 195-6.
10. Placebo. (24.4.2017). I: Store norske leksikon. <https://snl.no/placebo> (28.7.2017).

Publisert: 16. oktober 2017. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.17.0705

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 15. juli 2026.